

ובשעה שמת בעלה, היא נופלת עם השם של "צרת ערוה" מדרבנן, המונע יבום, אך לא פוטר מחליצה.

וכאן הזיקה היא באח אחד בלבד, כי הערוה של אחות אשה נופלת ליבום רק אל האח שנשוי את הנכרית ולא אל האח שנשוי אחותה, ונמצא שהזיקה היא באח אחד, ויש זיקה באח אחד לאסור צרת ערוה בזיקה.

והא דקתני 'עשה בה מאמר' — לאפוקי בית שמאי!

דאמרי בית שמאי: מאמר קונה קנין גמור, ל-ב ולפיהם די במאמר בלבד כדי לעשות את הנכרית לצרת ערוה גמורה, שאינה צריכה אפילו חליצה.

לכן **קא משמע לן** משנתנו שחולצת, היות ומאמר אינו קונה קנין גמור, ודלא כבית שמאי.

ועתה שואלת הגמרא בכיוון הפוך:

ולרב נחמן, שדייק מהמשנה בתחילת העמוד הקודם, שאין זיקה אפילו באח אחד לאסור צרת ערוה בזיקה —

קשיא ההוכחה **דרב אשי** ממשנתנו, שיש זיקה לאסור צרת ערוה בזיקה, ואפילו בשני אחים!

וכי תימא לתרץ שאין לדייק כרב אשי ממשנתנו, כי הוא הדין דאפילו:

השני שכנס אותה, ותיפול לפני האח השלישי.⁽³⁾

וסובר רב אשי כמאן דאמר "נישואין מפילים", שהנפילה ליבום מתחילה כבר משעה שלוקח האח את אשתו, כי מכח הנישואים שלו מייבם אחיו את אשתו, ולכן חל שם "צרת ערוה" אפילו בחיי האח, על אף שבשעת המיתה של האח נופלת צרת הערוה לכדה, שהרי הערוה עצמה כבר התגרשה.

אך למאן דאמר "מיתה מפלת", ורק בשעת מיתה מקבלת הצרה שם של "צרת ערוה", הרי כאן בשעת מיתה האח השני, כיון שנתגרשה הערוה, אין הנכרית "צרת ערוה", והיא מותרת ביבום.

ומקשינן: **ולרב אשי,** שהוכיח ממשנתנו שיש זיקה אפילו בשני אחים — **קשיא** מהא דרב נחמן, שהוכיח בראש העמוד מהמשנה, שאין זיקה לאסור צרת ערוה אפילו לא באח אחד!

אמר לך רב אשי: הדיוק של רב נחמן לעיל, מזה שהצריכה המשנה מאמר כדי לאסור בצרת ערוה, שזיקה לבד אינה אוסרת צרת ערוה בזיקה, אינו דיוק.

כי אפשר לומר שהוא הדין, דאף על גב דלא עבד בה בעל הנכרית, מאמר באשתו של אחד מבעלי האחיות, ומת —

נכרית מיהלץ חליצה, יבומי לא מייבמה — לפי שיש צרת ערוה בזיקה, וקיבלה הנכרית שם של צרת ערוה בשעת נשואיה לאחיו.

3. עיין בהערה הקודמת בדברי רש"י, וכן בתוס' ד"ה זאת אומרת, כיצד יכול המגרש לכנוס אותה

הערוה לפני שכנס את צרתה, היא שאמרו "וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות".

אבל, אם כנס את הצרה בעוד הערוה תחתיו, ורק אחר כך גירש את הערוה, נאסרה הצרה משום "צרת ערוה". ואם ימות, תהיה הצרה פטורה מיבום, אף על גב שבשעת המיתה אין היא צרת ערוה בפועל, שהרי גירש את הערוה לפני מותו.

אך הסבר זה תלוי במחלוקת אמוראים בהסבר המשנה:

שהרי לעיל, בדף יג א, מקשה הגמרא סתירה בין המשנה הראשונה במסכת יבמות, למשנתנו.

כי מהמשנה הראשונה משמע, שאם בשעת מיתתו אין הנכרית נופלת יחד עם הערוה, אין לה פטור של צרת ערוה. בין גירש את הערוה ואחר כך כנס את הנכרית, ובין כנס את הנכרית ואחר כך גירש את הערוה.

ואילו ממשנתנו משמע, שרק אם גירש את הערוה ואחר כך כנס את הנכרית אין היא נקראת צרת ערוה, אבל אם כנס את הנכרית ואחר כך גירש את הערוה, יש לה פטור של צרת ערוה, למרות שבשעת מיתתו רק היא נופלת ולא הערוה, שהרי כבר גירש את הערוה.

ונחלקו האמוראים בתירוץ הסתירה:

לדעת רבי ירמיה, שתי המשניות — במחלוקת תנאים הן שנויות:

והמחלוקת היא:

מת תחילה האח שנשוי נכרית, ונפלה הנכרית לפני שני האחים בעלי האחיות.

ואחר כך גירש אחד מבעלי האחיות את אשתו.

וכנס את הנכרית, ומת —

צרתה מותרת, ואין אוסרים אותה משום שהיתה צרת ערוה בזיקה לפני נשואיה לשני, כי אין זיקה אוסרת צרת ערוה בזיקה.

עדיין יש להקשות:

אלא, לפי זה, סיום דברי המשנה "זו היא שאמרו: וכולן [הערויות] שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות" — למעוטי מאי הוא בא?

הרי הביטוי "זהו שאמרו", משמעותו היא למעט דבר אחר. והמיעוט הזה הוא החידוש שמחדשת המשנה.

ובהכרח, שהחידוש של המשנה כך הוא: רק אם היתה הנכרית צרת ערוה בזיקה בלבד, אז לא נאסרת הנכרית, משום שאין זיקה לאסור צרת ערוה בזיקה.

ולמעוטי אם כנס האח הנשוי אחות אשה את הנכרית, ונעשתה אז הנכרית צרת ערוה, כשהיא נשואה יחד עם אחות אשה לאותו אח, ורק אחר כך, אחרי שכבר נעשתה הנכרית צרת ערוה, גירש האח הזה את האחיות, ומת, ונפלה הנכרית לפני האח השלישי, שזאת כן נחשבת לצרת ערוה, ויוצאת לשוק בלי חליצה.

וכך אמרה המשנה: זו, שמתה או התגרשה

והאי תנא, ששנה את המשנה הראשונה, סבר מיתה מפלת, וצרת ערוה היא זאת שנופלת יחד עם ערוה בשעת המיתה.

והאי תנא, ששנה את משנתנו, סבר נישואין הראשונים מפילים, וצרת ערוה היא זאת שהיתה נשואה יחד עם ערוה לאדם אחד, אפילו אם נתגרשה הערוה לפני המיתה, ונפלה הצרה לבדה —

ניחא.

היות שכונת משנתנו היא לומר, "זו היא [שגירש תחילה את האחות, ולבסוף כנס את הנכרית], שאמרו: וכולן [הערויות] שמתו או נתגרשו, צרותיהן מותרות" — למעוטי כנס את הנכרית, ולבסוף גירש את האחות, שהיא נאסרת כצרת ערוה, היות וסבר התנא של משנתנו "נישואין מפילים" ליבום.

אלא, אי סבר לה רב נחמן כרבא, דאמר, לעולם משנתנו והמשנה בתחילת המסכת, חד תנא הוא, הסובר שמיתה מפלת ליבום.

ואת שתי המשניות נקט התנא בנוסח של "זו ואין צריך לומר זו" קתני.

אם כן, "זו היא" שאמר התנא במשנתנו — למעוטי מאי?

מה באה משנתנו למעט, כשאמרה על המקרה שגירש את האחות ולבסוף כנס את הנכרית — "זו היא שאמרו: וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות"?!?

והרי לדעתו, אי אפשר לומר כמו שממעט רב אשי, שאם מת האח הראשון ואחר כך גירש האח השני ואחר כך כנס, היא כן אסורה מצד צרת ערוה אחות אשה בזיקה.

האם המיתה היא המפלת ליבום, וצריכה הנכרית ליפול בשעת המיתה יחד עם הערוה כדי שיהיה לה שם של צרת ערוה. וכך סוברת המשנה הראשונה.

או ש"נישואין מפילים" ליבום, שכבר משעת הנישואין של האח המת, נחשבת האשה כמי שהיא עתידה ליפול לפני היבום, כשימות בעלה בלי בנים.

וכדי לקבל את השם של צרת ערוה, די בכך שתהיה הנכרית נשואה עם הערוה ביחד, גם אם בשעת המיתה של האח נופלת ליבום הצרה לבדה בלי הערוה.

כך, שגם אם לפני מותו הוא גירש את הערוה, ובשעת מותו נופלת הנכרית לבד, היא פטורה פטורה מן החליצה כדין צרת ערוה.

ואילו לדעת רבא, שתי המשניות סוברות שמיתה מפלת, ונקט התנא את שתייהן בנוסח של "זו ואין צריך לומר זו".

והיינו, שהמשנה בתחילת המסכת אומרת שכל מי שאינה נופלת בשעת מיתה יחד עם ערוה, אין היא נקראת צרת ערוה, על אף שבעת נשואיה היה פרק זמן שהיא היתה צרה לערוה.

ומשנתנו מוסיפה ואומרת, שאין צריך לומר אם גירש את הערוה ולבסוף כנס את הנכרית, שאין היא צרת ערוה, והיא מותרת להתייבם.

הניחא אי סבר לה רב נחמן כרבי ירמיה, דאמר [לעיל יג ב]: תברא, יש לחלק בין המשניות, ולומר: מי ששנה משנה — זו לא שנה משנה זו!

גירש, שאפילו הכי, אסורה הנכרית כצרת ערוה!

ולרבא התחדש כאן דין נוסף, שרב אשי אינו צריך לחדשו, וכפי שיתבאר!

והיינו, שסובר רבא כרב אשי רק בפרט אחד, שיש זיקה, ונוצר מצב של אישות בין היבמה ליבם, ולכן יש איסור של "צרת ערוה בזיקה", כמו שאמר רב אשי.

אלא שרב אשי סובר שנישואים מפילים, וכך הוא הסביר [בעמוד הקודם] ודייק את המשנה.

ובנקודה זו חולק עליו רבא, והוא סובר שגם המשנה ההיא הולכת למאן דאמר מיתה מפלת.

ולפי זה צריך רבא לומר דבר חידוש, שיש נפילה ליבום מזיקת אחיו שלא יבם.

כי אחרת, כיצד נאסרת הנכרית מדין צרת ערוה? והרי אין צרת ערוה נאסרת אלא בשעת נפילה, ולדברי רבא רק מיתה מפלת ולא נישואין מפילים כרב אשי.

ולכן, סובר רבא שאם ימות אחד מבעלי האחיות בלי שייבם או יחלוץ את הנכרית, הרי בשעת מותו תיפול ממנו, מזיקתו,

שהרי לדעת רב נחמן, אפילו בכנס את הנכרית ולבסוף גירש את האחיות, אין היא צרת ערוה, והיא מותרת, וכל שכן שהיא מותרת בגירש ולבסוף כנס! (1)

ומסקנת הגמרא היא: **על כרחך**, שרב נחמן — **כרבי ירמיה סבירא ליה**. שמשנתנו הולכת לפי התנא האומר שנישואים מפילים ליבום.

ומשנתנו מחדשת, שרק אם כנס את הנכרית ולבסוף גירש את האחיות, נהיית הנכרית לצרת ערוה, ולא בגירש ולבסוף כנס את הנכרית, כי הזיקה שהיתה לפני שכנס אינה עושה צרת ערוה בזיקה.

ועתה דנה הגמרא לפי רבא, שלדבריו שתי המשניות הן לפי תנא אחד, הסובר שמיתה מפלת, וזו ואין צריך זו נקט.

ולדבריו, גם אם כנס את הנכרית ואחר כך גירש את האחיות, היא מותרת:

ולרבא, הניחא אי סבר לה כרב אשי, בענין יש זיקה —

הרי נוכל לומר שמיעוט המשנה "זו היא",
בא —

למעוטי מת אחד מבעלי האחיות, בלא

1. שמא תאמר: באה המשנה למעט מצב שבו לא כנס אותה כלל האח השני הכנוס את הנכרית, אלא כיון שמת האח הנשוי נכרית, והיא נופלת לפני האח השלישי ליבום כאשר שם "צרת ערוה בזיקה" עליה, שהרי מחמת הזיקה [הקיימת עדיין מכח הנפילה מהאח הראשון]

נחשבת הנכרית כצרתה של אחות האשה. וכיון שיש כאן מצב של איסור צרת ערוה בשעת מיתה הוא ימנע את היבום.

1. שמא תאמר: באה המשנה למעט מצב שבו לא כנס אותה כלל האח השני הכנוס את הנכרית, אלא כיון שמת האח הנשוי נכרית, והיא נופלת לפני האח השלישי ליבום כאשר שם "צרת ערוה בזיקה" עליה, שהרי מחמת הזיקה [הקיימת עדיין מכח הנפילה מהאח הראשון] נחשבת הנכרית כצרתה של אחות האשה. וכיון שיש כאן מצב של איסור צרת ערוה בשעת מיתה הוא ימנע את היבום.

הנכרית אל האח שנותר.

כי יש בכח זיקת האישות שיש לו בה הפילה ליכום לפני אחיו. ונמצא שהיא נופלת עתה מזיקת האח השני לפני האח השלישי, שנותר משלשת האחים, יחד עם הערוה של אחות אשה הנשואה לאח השני, והרי היא צרת ערוה בשעת מיתה.

וכאמור, רק בענין של "יש זיקה" סבר רבא כרב אשי.

אך אינו סובר כמוהו במה שהוא מעמיד את משנתנו כדעת התנא האומר נישואים מפילים, אלא כדעת התנא הסובר מיתה מפלת.

ולכן, אין רבא מדייק כרב אשי, מכך שהעמידה המשנה בגירש את האחות ובסוף כנס את הנכרית, שאם כנס ולבסוף גירש, היא נעשית לצרת ערוה.

שהרי לדבריו, בכהאי גוונא אין היא נעשית צרת ערוה, כי הוא סבור שמיתה מפלת, ובשעת מיתה היא צריכה להיות צרת ערוה, וכאן הערוה התגרשה לפני מיתה.

ולכן רבא מדייק את המשנה האומרת "זו היא" כך:

"זו היא" — טעמא דגירש האח את אשתו, לכן בשעת מותו אין נופלת הנכרי ממנו, מזיקתו אליו, כצרת ערוה בזיקה.

אבל אם האח השני לא גירש, הרי אפילו אם בכלל לא כנס את הנכרית, אם מת, היא נאסרת מכח היותה צרת ערוה, בנפילתה מזיקתו של השני.

[והטעם שאין כאן לפי רבא איסור של אשת שני מתים מתבאר ברש"י]

אלא, אבל, אי סבר לה רבא כרב נחמן, תיקשי שאין זיקה, ואין נפילה מזיקה, ואין צרת ערוה בזיקה "זו היא" שאמרה משנתנו — למעוטי מאי!?

ומסקנת הגמרא: על כרחך, רבא, כרב אשי סבירא ליה בכך שיש זיקה.

מתנתין

ובולן, כל חמש עשרה העריות, ששנינו במשנה הראשונה, בתחילת המסכת, שהן פוטרות צרותיהן, שהיו בהן לאחיו המת קדושין או גרושין בספק, הרי אלו הצרות שלהן, שהן "צרות ערוה מספק" —

הולצות, שמא אינן צרות ערוה.

ולא מתייבמות, שמא הן צרות ערוה.

ומבאר המשנה: כיצד זה היה לאח המת בהן "ספק קדושין"?

כגון שזרק לה כסף קדושין ברשות הרבים, בתוך שמונה אמות מצומצמות.

וכיון שארבע אמותיו של אדם קונות לו, הרי אם הגיע הכסף לארבעת אמותיה, זכתה בכסף הקידושין, והרי היא מקודשת לו.

אך כיון שהיה הכסף מונח במקום שהוא ספק קרוב לו, בתוך ארבע אמותיו של האח שזרק את הכסף, ולא זכתה בו האשה, ולא התקדשה.

ספק קרוב לה, שנכנס הכסף בתוך ארבעת אמותיה, וזכתה בו, והתקדשה לו.

זהו "ספק קדושין".

וכיצד הוא "ספק גירושין"?

כגון שכתב לה גט בכתב ידו, ואין עליו עדים.

או שנתן לה גט שאינו כתב ידו, ויש עליו עדים, ואין בו זמן.

או שנתן לה גט שאינו כתב ידו, ויש בו זמן ואין בו אלא עד אחד –

זהו "ספק גירושין".

שכל הגיטין הללו כשרים הם, ואם נישאת לאחר שקיבלה אותן, הולד כשר.

אלא שתיקנו חכמים שלא לגרש בהם לכתחילה, וכפי שמתבאר במסכת גיטין [פו א], ולכן גירושיה בהם נקראים "ספק גירושין", שאין להסתמך עליהם לכתחילה.

ולכן צרת ערוה, שהתגרשה הערוה בגט כזה, ומת הבעל, צריך לנהוג בה כאילו התגרשה הערוה מספק, שאינה מתייבמת, אך צריכה לחליצה.

ואף על פי שכאן מדובר בדיעבד, אחר שכבר התגרשה הערוה בגט הזה, בכל זאת יש לנו לאסור את צרת הערוה ביבום, כיון שהגט שהתגרשה בו נקרא גט פסול לכתחילה, אם תתייבם, יבואו אנשים לומר שצרת ערוה מתייבמת.

ובגמרא יתבאר למה לא נקטה המשנה בגירושין את הדוגמא של קידושין, כגון שזרק לה גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה.

גמרא

שנינו במשנה: כיצד ספק קידושין? זרק לה

קידושין, ספק קרוב לו ספק קרוב לה.

ומדייקת הגמרא: ואילו בגירושין "ספק קרוב לו ספק קרוב לה" – לא קתני במשנה, לפי שבספק שכזה לא צריכה צרת הערוה אפילו חליצה, אלא היא ודאי צרת ערוה, היוצאת בלי חליצה.

והוינן בה: מאי טעמא מחלקת המשנה בין ספק קידושין ובין ספק גירושין?

אמר רבה: אשה זו, שהיתה צרת ערוה לפני שנתגרשה הערוה, בחזקת היתר לשוק עומדת, אם ימות בעלה.

ומספק גירושין של הערוה אתה בא לאוסרה להנשא לשוק, עד שתחלוץ.

ומדיני החזקות אנו מכריעים בודאות, שאל תאסרנה מספק, אלא השאר אותה בחזקתה שהיא מותרת לשוק!

אבל בשלשת המקרים שבמשנה, המכונים "ספק גירושין", אין היא ספק מגורשת, אלא שאין זה גט מן המוכרח, וחששו חכמים, שיבואו אנשים לחשוב שאינו גט, ויבואו לומר שצרת ערוה מתייבמת, ולכן גזרו שתחלוץ ולא תתייבם.

אמר ליה אבבי לרבה: אי הכי, שאתה מעמידה על חזקת היתרה לשוק.

בספק קידושין, נמי נימא: אשה זו, עד שקידש את הערוה בקידושי ספק, בחזקת היתר ליבם היתה עומדת, על הצד שימות בעלה.

ומספק קידושי הערוה אתה בא לאוסרה להתייבם, כצרת ערוה.

שהולכים לחומרא לגבי צרתה, ולכן אוסרים אותה להתייבם כצרת ערוה] — אמרי אינשי, יבואו אנשים לטעות ולומר, מכך שצרתה אסורה להתייבם, דקידושי של קמא קדושיין הן, שלכן צרתה צרת ערוה, ואילו קידושי דבתרא — לאו קדושיין!

שיטעו לחשוב שאינה צריכה גט מהשני, לפי שיחשבו את השני כמי שקידש אשת איש, שאין קידושי קידושיין, בעוד שלפי האמת, קידושי השני הם קידושיין מן התורה, והחשש לקידושי הראשון הוא רק חומרא מדרבנן.

וכמו כן, אם יחזור המקדש ויקדש את אחותה של הערוה, וימות, ונאסור את צרת הערוה להתייבם, יטעו אנשים לחשוב שחלו קידושי בערוה, שלכן צרתה צרת ערוה, ולא חלו קידושי באחותה [לפי שאין קידושיין תופסים באחות אשה].

ויבוא לשאת אחיו מאמו, היות שיחשוב שלא נישאה לאחיו.

בעוד שלפי האמת תפסו בה קידושי אחיו, והיא אסורה עליו כדין אשת אחיו מאמו, שאין בה היתר יבום, והיא אסורה גם אחר מות אחיו.

ואם כן, תיקשי, הכיצד מחמירים אנו, במקום שהחומרא יכולה להביא לידי מכשול להתיר אשת איש, או אשת אחיו מאמו?!

אמר ליה רבה: כיון דקא מצרכת ל'צרת לא-א ערוה' חליצה — מידע ידעי דקדושי הערוה אינן קידושיין, וזה שאין צרתה מתייבמת, חומרא בעלמא הוא, ואין היא צרת ערוה.

ולכן, לא יבואו לידי טעות, אם יקדש הוא

אל תאסרנה מספק, אלא העמידנה על חזקתה, שהיא מותרת ליבם!?

אמר לו רבה: התם, בספק קידושיין, אנו הולכים לחומרא, ואוסרים אותה להתייבם.

ולקמן תבאר הגמרא מדוע בספק גירושיין של הערוה אין אנו מחמירים מספק לאסור אותה לשוק בלי חליצה.

ותמה לו אביי: הרי האי חומרא — חומרא דאתי לידי קולא הוא!

שהרי יש לחשוש, שכתוצאה מכך שהחמרת לחוש לקידושי ספק של הערוה, ולאסור את צרתה להתייבם כדין צרת ערוה, תצא מכך הנהגה לקולא, ויבואו האנשים לטעות ולהתיר אשת איש. כי —

זימנין דאזיל הוא, המקדש, שקידש את הערוה בקידושי ספק, ומקדש לה לאחותה השניה [של הערוה, שקידש בקידושי ספק]. בקדושי דאני.

ומן הדין אחותה השניה מקודשת לו, כי קידושי הספק של האחות הראשונה לא תפסו, כיון שיש לנו להעמידה על חזקתה שאינה מקודשת לו.

ואי נמי, זימנין דאתא איש אחר, ומקדש לה לדירה, לערוה שהתקדשה בקידושי ספק, בחיי בעלה, בקדושי דאני.

ומן הדין היא מקודשת לשני, שהרי מספק לא תפסו קידושי הראשון, שהיא בחזקת שלא נתקדשה לו.

וכיון דאסר לה מר, רבה, לצרה לייבומי ונהיינו, לפי הסברו של רבה בטעם המשנה,